

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד ללומדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 164

מסכת בבא בתרא קט"ז-קכ"ב

בס"ד, ה' אב תשס"ב

השבוע בגליון

■ המסיים חומש, סעודתו סעודת מצווה?
■ הפתרון המבריק של ה"אמרי אמת" ז"ל
■ הדפסת ספרי "מאורות הדף היומי"
■ ההבדל בין תענית בכורות לשאר הצומות

■ הראויים להשתתף בסעודת סיום
■ מעמד מיוחד לתומכי התורה

■ תפילת "מי שבירך לחולה" - מקורה, הנוסח הראוי ועוד
■ "לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה"
■ האם זה איסור, והאם הוא תקף גם בימינו?
■ סעודת מצווה לרגל סיום מסכת בתשעת הימים

דבר העורך

הבן יקיר לי

עצוב מאד.
בחדדים הם המעשים אשר שדרתם בנויה מריכוז כה חריף של עצב, יתמות, שכול, תקווה ואומללות. אולם, בדרך כלל ההתעלמות מן המציאות, אינה מטיבה עם הנפש. הזקירות מול האמת המרה, העימות החזיתי עמה והבנת הנעשה, הם עצמם חלק מתהליך ריפוי הנפש.
משום כך, נוהג תלמיד חכם מפורסם, בעל פה מפיץ מרגליות, לספר את המעשה הבא לפני קהל שומעי לקחו בתקופת ימי בין המצרים.
ערב ראש חודש היה "יום הצפון" הקבוע שלהם. אותו נהג מונית נעים הליכות, אותם קברים שעליהם השתטחו ואותה צרה קשה ומרה. עשרים שנה, החל מהשנה הרביעית לנישואיהם הם נהגו להשתטח בקביעות על קברי צדיקים בכל ערב ראש חודש. אולי בזכות אחד מן הקדושים הטובים תחת מצבות האבן, יתגלגלו עליהם רחמי שם רבון העולמים, והם יזכו לדור המשך, לזרע חייהם וקיימא.
בימי חורף כבימי קיץ, בתקופת הסתיו ובעונת האביב, היו השניים פוקדים את קברי הצדיקים בדייקנות, ומפינתם הקבועה התחננו לבוראם שיחוס ויורם.
והוא, חס וריחם, הם המשיכו להתרפק על הקברים, כדי להודות לרבון העולמים על הטוב אשר גמלם עד כה ועל השמחה הרבה שצפויה להם בקרוב. לא ניתן היה להכירם. פניהם הרעננים דמו לפרחים קמלים שהורו במים צוננים.
ריח חריף של תרופות וצפצופים בלתי פוסקים של מכשירים רפואיים מסוגים שונים לא הרפו ממנו. הוא לא היה מסוגל להתרכז. רבוט של עולם, איזון שאלה, איזון החלטה! הוא צבט את לחיו, ניגב את דמעותיו וחבט על קדקדו שוב ושוב, כדי לוודא שהוא לא נתון בעיצומו של חזיון עוטים. "מהרה", לחש בכיר הרופאים בנחישות, "עוד מעט יהיה מאוחר ולא נוכל לעשות מאומה". מצבה הרפואי של הענייה התדרדר לפתע פתאום, ולדברי הרופאים אין בידיהם להציל את האם ואת ולדה גם יחד. "אם היא או הוא. תחליטו".

הוא ניסה לטפלן לביתו של אחד הרבנים, אך הדבר לא עלה בידו.
"אתה יודע", לחשה היא לבעלה בקול לא קול. "אל העיר הזה התפללתי, בלעדי, למה לי חיים. אני... בנימוק, תקרא לו בנימוק, כפי שרחל אמנו קראה לבנה, שלא זכה לראות את פניה מעולם."

דף קטז/א ילך אצל חכם

תפילת "מי שבירך לחולה" - מקורה, הנוסח הראוי ועוד

בסוגייתנו דרש ר' פנחס בר חמא: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים". בעל ה"נימוקי יוסף" (בסוגייתנו) מציין, שאכן המנהג בצרפת הוא, ש"כל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו". גם הרמ"א (נישולחן ערוך יו"ד סי' של"ה סעי' י), מצטט לשון זו בהלכותיו וכותב "שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים".

המאירי (בסוגייתנו) מפרש את גמרתנו בדרך שונה משאר הראשונים אשר פירשו שמטרת ההליכה אל החכם היא משום שתפילתו מעולה. לדבריו, יש ללכת אל החכם כדי ללמוד ממנו כיצד יש להתפלל על החולה. מפירוש הרמב"ן על הפסוק (שמות יח/טו): "כי יבוא אלי העם לדרוש אלוקים" ניתן ללמוד, כי המנהג ללכת אל החכם שיתפלל על החולה ריוח היה בישראל מאז ומקדם, שכן, הוא מפרש את המילים "כי יבוא אלי..." - "להתפלל על חוליהם ולהודיעם מה ידבר להם". [1]

מקור המנהג ל"מי שבירך לחולה": עם השנים החל להתפשט המנהג לברך את החולה בבית הכנסת ברוב עם בעת קריאת התורה על ידי אמירת "מי שבירך", כנזכר ברמ"א (שם, עיי' ידרכי משה" ובהגותו לשי"ע שם) מנהג "אלו המדינות" [כלומר, מדינות מזרח אירופה] "לברך החולה בבית כנסת ולבקש עליו רחמים". בטעם הדבר כתב בעל "ערוך השולחן" (יו"ד שם), שזמן קריאת התורה מסוגל להתעוררות מידת הרחמים, משום שזו שעת לימוד התורה, וזכות זו שקולה כתפילת החכם. בנוסף לכך, תפילת "מי שבירך" נאמרת בנוכחות החכם המצוי בבית הכנסת בזמן קריאת התורה, ולכן יש בכך מעלה נוספת (עיי' בשו"ת "ציץ אליעזר" ח"ה "רמת רחל" פי' י"ז שהוכיח כן מה"דרכי משה"). בעניין אמירת תפילת "מי שבירך" דנים האחרונים בשני קטעים מתפילה זו.

הנדון האחד הוא לגבי אמירת המשפט "וישלה לו/ה רפואה שלמה מן השמים". כידוע, בשבת אין להתפלל על החולה, ולפיכך המבקר את החולה בשבת אומר "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא" (שבת יב/א), ורק על חולה מסוכן מותר להתפלל בו ביום (שי"ע או"ח סי' רפ"ח סעי' י). כיצד אם כן, נשאל ה"בית יוסף", נהגו לומר בתפילת "מי שבירך" של שבת את המילים "וישלה לו רפואה שלמה מן השמים", הרי זו תפילה על החולה? שתי תשובות בדבר, השיב ה"בית יוסף" בספרו "אבקת רוכל" (סי' י"א, י"ב). ראשית, אין מתכוונים להתפלל על החולה בדרך של תפילה ממש, "אלא לומר, שירצה השם פעלו וצדקותיו שהוא עושה ובאותה שעה תזכרנה לפני ה', ובזכות זה ירפאהו רפואה שלמה. ואין דברים אלו מעוררים צער ובכי, אלא מחזיקים לב החולה ולב אוהביו ומיודעיו להבטיחם שינצל מחוליו בשכר המצוה הזו". בנוסף לכך

[1] מעניין בהקשר לכך לקרוא את מכתבו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ד סי' נ"א) בו הוא מתנצל ארוכות על היענותו לבקשת חולים להתפלל עליהם. "ואני עושה רצונם ומברך אותם ומתפלל בעדם, אף שידוע לי מן ערכי וקטנותי... ואף שמה שמבקשין אותי להתפלל ולברכם הוא מחמת שמחזיקין אותי לחכם, הרי לא יועיל כלום כשאומר להם שהם טובים, משום שעדיין לא הגעתי לחכמה, שאדבר עד אגדל אצלם מחמת זה שיאמרו, שהוא מצד ענוה. וגם הא לא שייך להכחיש את המציאות, שנתפרסמתי בעולם לשם חכם מצד שאני מחזיק ישיבה ואומר שיעורים, ומן הספרים שחיברתי. אף שזה רחוק מחכם שעליו אמר ר' פנחס בר חמא שילכו אצלו, ואף מחכם שבהרבה מאות שנה אחר חתימת הגמ', ואף אחר זמן הגאונים, מ"מ אולי סגי לזה גם חכם שבדור הזה".

לעילוי נשמת

הר"ר

יהודה מלך גרינברג ז"ל

ברי משה ז"ל

נלב"ע ג' אב תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י משפחתו שיחיו - ירושלים

לעילוי נשמת

הר"ר

משה בורנשטיין ז"ל

ב"ר צבי הלוי ז"ל

נלב"ע ה' אב תשנ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י ידידינו חתנו ובתו הר"ר יעקב ז'ו"ו מרת רינה בר שיחיו סביון

לעילוי נשמת

הבחור ר'

חיים הלל בקשט ז"ל

ב"ר אהרון שיבלחט"א נלב"ע ט' אב תש"ן

ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י הוריו ידידינו

הר"ר אהרון וזוגתו מרת ציפורה בקשט שיחיו - פתח תקוה

הוא מסביר, כי האיסור להתפלל על החולה נובע מן החשש שהתפילה תביא את המתפלל להתפרצות של בכי וצער בשבת. אולם, מאחר שנוסח תפילת מי שברך קבוע הוא לכל החולים, ובני אדם רגילים לשמוע נוסח זה בשבתות רבות במשך השנה, אין צפוייה התרגשות מיוחדת והתפרצות של בכי וצער בעת אמירתו.

אמנם, ה"מגן אברהם" (או"ח סי' רפ"ח סי' י"ד) עדיין תמה: "ותימא, למה נהגו האידנא שאומר החזן מי שברך לחולה ואמר המקום ישלח לו רפואה שלימה". ואכן, בעל "שולחן ערוך הרב" (שם) כתב, כי אין לומר בתפילת "מי שברך" אלא "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא". והנה, ראה זה פלא. בתפילת "מי שברך המודפסת בסידורים שלפנינו, אנו מוצאים נוסח "שעטנז". תחילה אנו אומרים "וישלח לו רפואה שלימה" ולאחר מכן אנו מוסיפים ואומרים "שבת היא מלזעוק". לפנינו, איפוא, נוסח הכולל בתוכו את הבעיה ואת פתרונה גם יחד. אם שבת היא מלזעוק, כיצד זה זועקים בתפילת מי שברך "וישלח רפואה שלימה"?

בשאלה זו התקשה כבר הגאון בעל "ערוך השולחן" (שם), שנותר בלא מענה. **לרמ"ח איבריה:** הקטע הנוסף הנדון על ידי האחרונים הוא אמירת המשפט "לרמ"ח איבריה" בתפילת "מי שברך" לאשה חולה. בסידורים שלפנינו, הנוסח הוא "את החולנית... רפואה שלימה לכל איבריה". בעבר, כך אנו למדים מקושייתו של רבי שלמה קלוגר (שו"ת "האלף לך שלמה" או"ח סי' ק"כ) נהגו במקומות מסויימים לומר "לרמ"ח איבריה". על נוסח זה הוא מקשה מן הגמרא (בכורות מה/א) המבארת שלאשה יש יותר מרמ"ח איברים [לדעת הרמב"ם (הל' טומאת מת פ"ב הל' ז') רנ"א, ויש חולקים שיתור], ואם כן מדוע אומרים "לרמ"ח איבריה"? תשובתו של רבי שלמה קלוגר מדהימה, ואין אנו מתיימרים להבין את דבריו הקדושים, כי אם לצטטם בלבד: מאחר שאנו מבקשים, שהקב"ה יברך את החולה בזכות אברהם יצחק ויעקב אשר להם היו רמ"ח איברים, "לכך אין זכותם מגין נמי רק על שיעור כזה ולא יותר, ולכך אומרים רק לרמ"ח איבריה"!

דף קטוא והאב קודם לכל יוצאי יריכו

אח יורש את אחיו ישירות, או דרך אביהם

משנתנו מפרטת את סדר הנחלות וקובעת, כי יוצאי יריכו של הנפטר הם יורשי ממונו [בתוך יוצאי יריכו, בן קודם לבת]. כאשר הנפטר לא הותיר אחריו זרע, עוברת נחלתו לאביו, ואם גם אביו כבר מת, עוברת נחלתו לבני אביו, הלא הם אחיו.

הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (בהג' "שולחן ערוך" חו"מ סי' רפ"א) מציין, כי לגבי הליך ירושת אחים קיימת מחלוקת ראשונים. לדעת הרמב"ן (במדבר כ"ט) אח אינו יורש את אחיו באופן ישיר, כי אם דרך אביהם המשותף. היינו, האב יורש את הנכסים, ומורישם לבנו החי ("משמוש" בלשון התלמוד). אולם, הרמב"ם (וכן נפסק להלכה ב"שולחן ערוך" חו"מ סי' רפ"א סעי' א'), חולק על כך וסובר [כך מוכיח הרע"א מדבריו], שאח יורש את אחיו ישירות, כפי שכן יורש את אביו. כלומר, כפי שגם הבן וגם הבת נקראים יורשים, אלא שהבן קודם לאחותו, כך גם האחים וגם האב נקראים יורשים, אלא שהאב קודם לבניו.

כאשר נעין בדברי הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל נגלה, כי למחלוקת זו השלכה מעשית עצומה. לשם כך, מקדים הגרע"א את דברי המשנה (ב"ב קכ"ה), שאדם יכול להרבות את חלקו של אחד מיורשיו הישירים, היינו: לצוות שירושתו תהא באופן שאחד מבניו יקבל חצי מנחלתו ובמחצית השניה של רכושו יתחלקו אחיו הנותרים. אולם, לדעת הגרע"א, אם הירושה עוברת דרך אחד מקרובי שפטר, כגון בני דודו וכדומה שיורשים אותו דרך קרובים נוספים, שמקשרים בינם לבין הנפטר, אין הוא יכול לקבוע כמה הם יירשו שהרי הם אינם יורשים שלו כלל, כי אם של קרובם המקשר ביניהם [כמובן, שהאמור הוא בחלק של ירושה ולא במתנה]. מעתה, אם אחי הנפטר יורשים אותו ישירות, הוא גם רשאי לצוות איזה חלק מרכושו יקבל כל אחד מהם. לעומת זאת, אם אחיו יורשים אותו דרך אביהם, אין הוא רשאי לקבוע את גודל נחלתו של כל אחד מהם ברכושו. [זאת דעתו של הגרע"א אולם, דעתם של ה"קצות החושן" וה"תניבות המשפט", שעל אף שהירושה מגיעה במשמוש דרך המת בכל זאת יכול הנפטר לקבוע מי מיורשיו המעשיים יקבל את נכסיו. לדבריהם, אין כל הוכחה מדברי הרמב"ם והשו"ע שירושת אח היא ישירות ולא דרך משמוש].

דף קכ"א בשיבה הלך אחר חכמה, במסיבה הלך אחר זקנה

"לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה" - גם במקומו?

בסוגייתנו מבאר הרשב"ם (ד"ה "להלך") שבנות צלפחד בן חפר נישאו לפי סדר גילן כדברי לבן הארמי (בראשית כ"ט) "לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה". האם זהו כלל הלכתי, ואם כן, האם הוא נוהג בבנות בלבד או שמא גם בבנים, ומה מקורו. פוסקים רבים חיוו את דעתם בנושא זה. ה"טור" בהלכות כיבוד רבו ות"ח (י"ד סוף סי' רמ"ד) כתב: "ובמסיבה של משתה או של נישואין הולכים אחר הזקנה להושיבו בראש". כדברים הללו כתב גם הרשב"ם בסוגייתנו (ד"ה "במסיבה"). לכאורה כוונתם לומר, שבמשתאות או במסיבות נישואין יש לכבד את המבוגרים ולהושיבם בראש המסובים. אולם, הב"ח (שם) מבאר, שכונת ה"טור" לומר, שאין להקדים את נישואי הבן הצעיר לנישואי אחיו המבוגר ממנו. לדבריו, פירוש המילים "הולכים אחר הזקנה להושיבו בראש" הוא - להשיאו ראשון. גם לדעת הש"ך יש להשיא את הבנים לפי סדר לידתם. האם אכן **אסור** להשיא בן צעיר לפני בן מבוגר, ועל מי מוטל דין זה,

המשך מעמוד קודם

"שמוע על ילדנו הקט וגדל באמונה את הקדוש שלנו", אמרה ולא יספה.

היא החליטה: היא תעמיד צאצא אחריה ויהי מה.

א-קדושיל: **תינוק יתום** הגיח לאוויר העולם. בכה ולא ידע מה ניבא.

תקוות וניסופין של עשרים שנה התנקזו להן בהמולה, בשטפון של דמעות וחמלה. האלמן הטרי, לא עזב את עריסת הפעוט. כמעט שלקחו עמו להלווית האם שמסרה את נפשה לחי בנה, שלעולם לא תראה.

היה זה מסע לווייה מן הסוג שאי אפשר לשכוח. איש לא נשא הספד. הקהל כולו געה בבכיה גדולה. נחשול האדם חלף לאיטו ברחוב של עיר ומכל הבתים יצאו בני אדם אשר שמעו האירוע הטראגי הגיע לאוזנם, והצטרפו גם הם לתהלוכה המבכה את האם הדגולה.

לעת ערב עצר הקהל העצום את נשימתו, כאשר דבריו הסוערים של הבעל האלמן דהדדו ברחבי בית העלמין. "אני מבטיח לך, לגדלו ולחנכו על ברכי ישראל סבא. מן הסתם, שלא אוכל להעניק לו חום של אמא, אבל אלמד אותו להעניק לך, את שמגיע לך - קדיש. תקבלי את הקדיש הזה ביותר בעולם. אני מבטיח".

סכר מיתוהם של כל המלווים נפרץ באחת, ובכתפיים רוטטות עמלו אנשי התורה קדישא לטמון את הנפטר הנעלה ברגבי אדמה חומים.

ביום השנה השלישי התרוצץ בנימין הקטן בינות הקברים, כשתלוליו השתחררו מקפצים לכל עבר. הוא לא הבין בדיוק מדוע, אבל אביו הסביר לו, כי בדיוק באותו יום שהולכים לבית הקברות, גם חוגגים לו יום הולדת. יום הולדת שכזה.

כך, כל שנה. בית קברות ויום הולדת.

משנה לשנה המתין הקרובים בציפייה דרוכה, לשמוע את בנימינה אומר קדיש. "מגיע לה, לאומללה זו", שח מכר וותיק של המשפחה, אשר בעצמו נותר לבדו מן השואה, "שבנה יאמר קדיש אחריה".

בן שש היה בנימין כאשר הופיע ביום השנה השלישי וסידור חדש נחת זרועו. אביו לווהו ברגש וברחמים, זקינו הביטו בו בעיניים מלאות תקווה ויגון, והנוכחים, אשר מלב איש מהם לא נשכחו דבריו המצמררים של האב בעת ההלוויה, ציפו בלב נרגש להתגשמות ההבטחה. "קדיש וז' וטהור".

אמירת התהילים הסתיימה, בנימין התקדם לעבר המצבה, נעמד על מקומו ו"יתגדל ויתקדש שמה רבה". "אמן" ענו הנוכחים, ובנימין נשא את עיניו והביט למרחוק. מצחו התכווץ, והוא התרכז בקנודה רחוקה. כמעט שעמד דוד רחום לסעדו ולתומכו, כאשר הבחין לתדהמתו, כי עיניו של ה"קדושיל" נעוצות במשאית ענק ששעטה ביעף בכביש מרוחק.

בנימין סיים לסקור את הסביבה, ובד בבד גם סיים את אמירת הקדיש. **"הוא עוד קטן"**, שחו הכל בעצב. "לא מבין כלום, לא מבין".

לשנה הבאה הופיע בנימין וסידורו בידו, עיניו כבדות בקרקע וידיו משולבות על זוהרו. "יתגדל ויתקדש שמה רבה", נשמע קולו היבש. עוד בטרם הספיקו הנוכחים לענות "אמן" כבר נאלצו לענות "אמן יאה שמה רבה". מעבר מספר רגעים פסע בנימין שלש פסיעות לאחוריו, "ואמר אמן" וזהו. נגמר.

"קדיש וז' וטהור".

כך כל שנה. בית קברות, קדיש שכזה ויום הולדת. באחת הפעמים לא עמדו לו כוחותיו של האב, ולד המצבה אשר כבר דחתה מעט, הוא נפל אפיס ארצה, התמוטט. הקדישיל כבר היה בן עשרים, ולבית הקברות הוא הופיע עם סיום אמירת התהילים על ידי הנוכחים. ללא בושה או תחושת אי נעימות הוא פילס את דרכו בין הקהל השומע משנה לשנה, נעמד על יד המצבה ופלט במהירות את מילות ה"קדיש", בעודו מצץ בשערו ללא הרף.

אפילו את שלוש הפסיעות של "עושה שלום" הוא לא פסע בחזרה. כנראה מיהר מאד.

המכר המבוגר, אשר כבר הפך לישיש, לא יכול היה לשאת את המזוהר, וביקש מאחד הנוכחים שידלוק אחר הנער ויבקשו להגיע אליו. "אני עוד זוכר את מסע הלוויה של אמא שלי", נופף הזקן במקלו, "אתה עומד על שתי רגליך, רק בגלל שהיא קפה מתחת לאדמה! אין לך בושה? ככה אומרים דף על אמא רחמניה?".

הקדישיל עפעף בעיניו במבוכה ומלמל: "אנינו יכול

להתווכח אתך, אבל כיצד אבכה על אדם שלא הכרתני?"

גם הקב"ה, עולה קולו של הדרשן, הקריב את ביתו ואת משכנו היקר והקדוש כל כך, כדי להציל את כלל ישראל, כדברי המדרש שהקב"ה "כילה" חמיתו בעצים ובאבנים". בכל שנה אנו מתאבלים בתשעה באב על חורבן בית המקדש. עליו לזכור, שאין אנו נוהגים, חלילה, כאותו נער אומלל, אשר לא השכיל להפנים בנפשו, כי חסרונה של אם כה רחמניה, שהקריבה עבורו את כל היקר לה, הוא עצום ומצער עד כדי בכי, לפחות ביום השנה לפטירתה. מרחק הזמן אין בו כדי להקהות את עוצמת החסרון. אדרבה, כבר אלפיים שנה שאנו חסרים את בית המקדש, יתומים במשך אלפיים שנה!

***

שאלה מפורסמת שנשאלה בעשרות צורות וגוונים, פורטת על מיתרי הלב היהודי ושואלת: זה שנים אלפיים אנו מתחננים, "וירושלים עירך ברחמים תשוב... ובגה אותה". איזה תפילותיהם של אבותינו ואמהותינו אשר מכל קצות הגלות האיומה נשאו עיניהם למרום בתחינה "ותשכון בתוכה כאשר דברתי"?

מבארים הספרים הקדושים, כי כידוע בית המקדש השלישי יירד מן השמים. ברגע אחד יכון הבית על תלו. כדי שהבניין יגיע בשלמותו, יש צורך לבנותו. ואכן, במקום כל שהוא נמצאת תבנית בנין בית המקדש, ויהודי כל הדורות עמלים לבנותו, עד אשר יושלם לתפארת. אבני היסוד לבנין זה כבר הונחו על ידי הגולים הראשונים שעלו ויוסרו, ומאז ועד היום שלחו היהודים את ידם, הטו את כתפם להוסיף עוד לבנה, ללמוד תורה, להרים נדבך נוסף, לקיים מעשים טובים מתוך תקווה לחזות בבנין הבית. אבל ידוע דעו כולם, כי במעשיהם הם מקרבים את הגאולה.

לואי נחיה במו עינינו את נחמת הנביא ישעיהו "נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם".

בברכת התורה העורך

פנינים

דף קט"ז א ילך אצל חכם

מיכאל המשוע - המלאך

ישב ה"סטיפלר" בביתו וקוץ על שיום ולילה באים להתברך מפיו. נענה אחד מתלמידיו ואמר: שמו נוהגים הם כן מפאת הגמרא האומרת, "כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם".

חייך הסטיפלר חיוך רחב, והחל מספר:

בעת למוציא בשיבת נובהרדוק שבביאליסטוק, היה שם משוע אחד בשם מיכאל. מיכאל זה החליט שהוא הינו מיכאל המלאך, לא פחות ולא יותר!...

הילדים, שאהבו להטפל אליו, פנו אליו ושאלו: מנין לך זאת? פתח והראה להם את כל הטאמר בספר דניאל על מיכאל המלאך, וסיים: הנה, רואים אתם אני הוא מיכאל המלאך. אבל הילדים לא הרפו: אמת שם מדובר על מיכאל המלאך, אבל לא כתוב בשום פסוק שאתה הוא אותו ה"מיכאל" של ספר דניאל! אבל הלה, הן משוע היה, חרה אפו וקצף: כופרים אתם! אינכם מאמינים בתורה ובנביאים! אפיקורסים! פסוקים מפורשים דניאל ואתם כופרים ממש!...

אף אני אומר לך: הן כתוב "ילך אצל חכם", אבל הקשר ביני לאותו חכם, סיים הסטיפלר בענוותנות - דומה לקשר שבין מיכאל המלאך למיכאל התוא... ("פניני רבינו קהילות יעקב").

דף קט"ב קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה

העיתונאי הנכבד לפיכח יום ההולדת

יהודי וילנא נכבד פנה אל ר' שלמה זלמן מוילנא, תלמידו המובהק של הגרי"א, כשמצוקתו ניכרת על פניו. ב"ה, הוא זכה להשיא את בנו היקר לבת טובים, אך לאחר החתונה התברר לו להפתעתו, שהכלה מבוגרת מבעלה בעשר שנים... "איני יכול לשאת זאת", הפטיר.

ניחמו ר' שלמה זלמן: במסכת בבא בתרא מבואר, שהכתוב נהג את בנות צלפחד לפי סדר חכמתן, מלבד בפרשת מסעי, אשר בה הן נימנו לפי סדר לידתן. זאת מדוע? שאל ר' שלמה זלמן, והשיב: הרי בנות צלפחד נישאו בגיל מבוגר, הצעירה שבהן עברה את גיל ארבעים, לפני נישואיהן מנחם אותן לפי חכמתן, לפי שלא אבו להזכיר את גילן. אך בפרשת מסעי, אחר שנאמר "ותתיינה... לבני דודיהן נשים", שוב אין הדבר נורא כל כך אם גילן יודע ברבים... ("על התורה" ח"ד עמי תס"ד).

על האב שלא ישיא את בנו שלא לפי סדר הולדתם, או שמא איסור זה מוטל על האב הצעיר, שלא ישא אשה לפני אחיו הגדול. ומה בנוגע לבת צעירה, מותר להשיאה לפני אחיה המבוגר ממנה? על כך ועוד בשורות הבאות.

יש המביאים (שו"ת "אבני חפץ" סי' כ"ה), כי למרות שסוגייתנו עוסקת בבנות צלפחד, וניתן היה לומר, שעל בנות בלבד להקפיד שלא להנשא לפני אחיותיהן המבוגרות מהן, אך בני צעירים לא ימנעו מכך, מאחר שהם מחוייבים במצוות "פרו ורבו", מכל מקום, מאחר שההמתנה לאח המבוגר נובעת מן החובה לכבדו (כתובות ק"א), ממילא, הנמנע מנישואין מחמת כך נחשב כאנוס! לפי דעה זו, מוטל איסור על אחים צעירים להנשא לפני אחיהם המבוגרים מהם. מעתה, כאשר נדון אם כלל זה תקף גם לגבי אח מבוגר אשר אינו בכור, תהא ההכרעה תלויה במחלוקת הפוסקים, אם דיני כבוד נוהגים באח בכור בלבד, או גם באח המבוגר אשר אינו בכור (ראה מחלוקת בדבר זה בשו"ת הלק"ט א-קכו, שו"ת "שבות יעקב" ח"א סי' ע"ז ושו"ת "חתם סופר" ח"ז סי' כ"ט). לאור זאת, יש גם לדון אם אח צעיר חייב להמתין לנישואי אחותו המבוגרת ממנו, מאחר שגם שאלת החובה לכבדה שנויה במחלוקת הפוסקים (ראה שו"ת שם ו"ברכי יוסף" י"ד סי' ר"ב).

אין זה איסור, כי אם כלל נימוסי ודרך ארץ: אולם, דעה זו, שמוטל איסור על האב הצעיר לשאת אשה לפני אחיו המבוגר ממנו, יחידה היא. כך אנו מוצאים בספרו של המהרש"ם (ח"ג סי' קל"ז) אשר כתב באופן ברור ביותר: "איסור זה אינו רק בכלל נימוס ודרך ארץ". לפיכך, רק לגבי בנות יש להקפיד עליו, אך אין לעכב נישואין של בן צעיר, מאחר שהוא מחוייב במצוות "פרו ורבו". ולא זו בלבד, אלא שלא האב הצעיר הוא המצווה להימנע מלשאת אשה לפני אחיו המבוגר, אלא **האב** הוא זה שעליו מוטל להשתדל בנישואי בניו המבוגרים לפני ילדיו הצעירים, האב עצמו אינו מצווה במאומה (כן ביאר הגרי"ם קנייבסקי זצ"ל את דעת הש"ך בספרו "תולדות יעקב" עמ' שכי"א). אמנם, מדברי ה"חתם סופר" זצ"ל נראה, כי הוא הקפיד לשמור על נוהג זה, והוא אף מספר כי רבו, רבי נתן אדלר זצ"ל שח לו, כי פעם אחת התיר להשיא שלא לפי הסדר "ונוכשלי". על כן, מסיים ה"חתם סופר", לא אעבור "על דברי תורה"! ("אגרות סופרים" כ"ט).

ראוי לציין, כי מלבד המהרש"ם הנ"ל, לדעת פוסקים רבים (שו"ת "אגרות משה" אה"ע ח"ב סי' א', שו"ת "מנחת יצחק" ח"ח סי' קכ"ה), דברי הרשב"ם, הטור ורש"י (במדבר ל"א) שאין להקדים את נישואי הבן הצעיר, אמורים רק כאשר שני האחים כבר באו בקשרי שידוכים. או אז, את "מסיבת הנישואין" יש לערוך לבן הגדול לפני אחיו הקטן ממנו. אף בנות צלפחד המוזכרות בסוגייתנו, אומר הרבי מצאנז זצ"ל (שו"ת "דברי יציב" אה"ע סי' ט'), יתכן שהן נישאו ביום אחד, ומשום כך גם סדר נישואיהן נקבע לפי סדר לידתן. לסיכום, לדעתם, אין, איפוא, לאח הצעיר להימנע מנישואי אשה לפני אחיו הגדול ממנו, וכן דעתו של ה"חזון איש" (קובץ אגרות ח"א סי' קס"ו). אמנם, כתב בעל ה"מנחת יצחק" (שם), כי מכל מקום, אם הדבר מתאפשר, יבקש הצעיר מחילה מאחיו הגדול על הצער שנגרם לו, אך אין הדבר מעכב.

הסטיפלר - אחות צעירה ודאי יכולה להנשא לפני אחיה המבוגר: מלבד זאת, הורה הסטיפלר זצ"ל, שלכל הדעות, אין כל מניעה להשיא בת צעירה לפני אחיה המבוגר ממנה, שהרי דרך העולם הוא, שהבנות נישאות בגיל צעיר יותר מהבנים (ספר תולדות יעקב עמ' שכי"א).

דף קכ"ב יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה

סעודת מצווה לרגל סיום מסכת בתשעת הימים

בימים אלו אנו נמנעים, עדה עדה לפי מנהגיה, מאכילת בשר ומשתיית יין, משום צער החורבן. אולם, המשתתף בסעודת סיום מסכת רשאי לאכול בשר ולשתות יין, שהרי הוא נהנה מסעודת מצווה, שמותר לעורכה גם בתקופה זו. סוגייתנו מהווה את אחד המקורות לכך, כלהלן.

בעל ה"נימוקי יוסף" מצטט את דברי גמרתנו, שיום ט"ו באב נקבע לשמחה משום שבו ביום סיימו לכרות את העצים לבית המקדש. כידוע, בעל ה"נימוקי יוסף" עוסק בפירושו על הרי"ף בנושאים בעלי השלכה הלכתית בלבד, ומכל מקום הוא מצטט גמרא זו העוסקת בדבר שנהג בתקופת בית המקדש, משום שמכאן יש ללמוד "שהוא מנהג לשמוח בענין מצווה, עד שכשהשלימה עושין שמחה ומשתה ויום טוב". ואכן כתב הרמ"א (שו"ע יו"ד סי' רמ"ז סי' כ"ו), "כשמסיים מסכתא, מצווה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצווה". מקור נוסף להנהגה זו הוא דברי אב"י (שבת ק"ח ב) אשר העיד על עצמו, כי בעת שראה תלמיד חכם שסיים מסכת, עשה יום טוב לתלמידיו. היש"ש (בי"ק פ"ז סי' ל"ז) מציין את דביקותו הרבה של אב"י בתורה ואת שמחתו העצומה בלומדיה, עד שלמרות סבלו הרב ממחלת מעיים חמורה שלקה בה, ערך סעודות מפוארות למסיימי מסכת.

הראויים להשתתף בסעודת סיום: היש"ש גם מוסיף, כי מהנהגתו של אב"י נלמד, שמצווה לשמוח עם מסיימי מסכת, והמשתתף בסעודה הנערכת לכבוד הסיום, אף שהוא עצמו לא סיים את המסכת, נחשב לו הדבר כסעודת מצווה. אכן, הש"ך (יו"ד סי' רמ"ז סי' כ"ו) מציין את הנהגתו של מהר"ם מינץ, לצרף את בעלי הבתים לסיומים שנחוגו בישיבתו.

האם גם בתשעת הימים שבין ר"ח אב לתשעה באב רשאי אדם לאכול בשר בסעודת סיום, למרות שהוא עצמו לא סיים את המסכת? לדעת ה"מגן אברהם", המשך בעמוד הבא

דף קכ"א וכאן דרך חכמתן

ריחים בצואתו ויעשוק בתורה?

רבי שאול מאמסטרדם נתברך באשה חכמנית ולמדנית, שכבר במעוררה התפרסמה בדיעותיה המופלגות בתורה. פעם נשאלה הרבנית, מפני מה בכל המקרא נימנו בנות צלפחד לפי חכמתן, מלבד בפרשת מסעי, בה הן נימנו לפי גילן.

השיבה הרבנית: על בשרי למדתי. כל עוד לא הוטל עלי עול הבית, למדתי והוספתי חכמה. עכשיו שנשאתי, אף מה שלמדתי הולך ופורח מזכרוני. לפיכך, בנות צלפחד נימנו לפני נישואיהן לפי חכמתן, שהרי חכמניות היו. ברם, לאחר נישואיהן, כבר מנו אותן לפי סדר לידתן... (נרות שבת פ' מסעי).

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור
דף היומי, סוכטשוב

רבני בית המדרש "מאורות הדף
היומי", פועלים בימים אלו
בעיר חיפה וסביבותיה,

להקמת שיעורי הדף היומי.
קהילות המעוניינות להצטרף

"לקהילות מאורות הדף היומי",
מוזמנים לפנות למוקד הדף היומי:

03-61-60-657

ל ע י

הר"ר **אברהם משה ב"ר שמואל ז"ל**
בן הר"ר יהודה אריה ז"ל נלב"ע יא"א אב תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י נכדו ידידו

הר"ר **שמואל חסידאל** ומשפ' שיחיו בני ברק

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551977
מנצ'סטר הר"ר: שמואל קאהן 07976402928
פריז: הר"ר יעקב סנדוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301
ארצות הברית בני ג'רס: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
שווייץ הר"ר: רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-5780243 פקס. 03-6160657
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף
היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
פקס: נא לפנות לטל. 03-574-82-72

שלי שלך - שלך שלי

בשבועות אלו

הולכות ונשלמות ההכנות

להדפסת מסכת סנהדרין

ממהדורת "מאורות הדף

היומי".

המעוניינים להנציח את קרוביהם

על דפי הגמרא במסגרת מפעל

"שלי שלך - שלך שלי",

מוזמנים לפנות לטל:

03-616-06-57 / 616-47-25

פקס: 03-578-02-43

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבי ז"ל

ב"ר צבי ז"ל וזוגי מרת פראדל גיטל ע"ה

ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

(א"ח ס"י תקנ"א ס"ק ל"ה) אותם אנשים אשר גם בשאר ימות השנה מוזמנים לסעוד
בסיומים, רשאים להשתתף בהם גם כאשר הם נערכים בתשעת הימים.

מעמד מיוחד לתומכי התורה: רבי יעקב עמדן הורה, כי מלבד הלומדים שסיימו את המסכת וגבאי בית הכנסת, אין לזמן איש לסעודת המצווה הנערכת בתשעת הימים, מלבד את תומכי התורה. רק הם, למרות שלא סיימו בעצמם את המסכת, רשאים להשתתף בסעודת הסיום. הם, המחזיקים והתומכים בתורה, גם זכאים לשמוח עמה ("ביאור הלכה" תקנ"א סעי' י').

ומה דינו של סיום לימוד חומש? כל מעשה מצווה, אומר רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" א"ח ח"א ס"י קנ"ז) ולפניו רבי שלמה קלוגר זצ"ל (שו"ת "האלף לך שלמה" ס"י שפ"ו), הנמשך על פני זמן, יש לעשות משתה בסיומו. לכן, גם המסיים ללמוד את התנ"ך בלימוד עיוני המלווה בפירושו של אחד מרבותינו המקובלים אשר מפיחם אנו חיים, נחשבת סעודתו לסעודת מצווה, שהרי שמחתו אמיתית היא וראויה. לגבי לימוד משניות, הכל מסכימים כי סעודה הנערכת לסיום לימוד של סדר משניות נחשבת לסעודת מצווה (שו"ת "פני מבין" ס"י ק"ג). אלא, שנחלקו הדעות לגבי סיום משניות של מסכת אחת בלבד, אם לימודה בעיון בלבד מחשיב את הסעודה הנערכת לרגל סיומה כסעודת מצווה (שו"ת "בצל החכמה" ח"ד ס"י צ"ט, שו"ת "פרי השדה" ח"ג ס"י צ"א), או שמא, גם לימוד בהבנה בסיסית די בו כדי להחשיבה לסעודת מצווה (תשי' אפרקסא דעניא, ח"א ס"י קנ"ד אות ג').

רבי שלמה כהן מוילנא מביא בספרו ("יבנין שלמה" ס"י נ"ט) חידוד נאה לכך שגם סעודה הנערכת לכבוד סיום לימוד משניות נחשבת לסעודת מצווה. הגמרא (ב"ב קמ"ה) דורשת: "כל ימי עני רעים - זה בעל גמרא, וטוב לב משתה תמיד - זה בעל משנה". מבאר רבי שלמה כהן, שהלומד גמרא, ימיו רעים, כי זמן רב חולף עד שהוא מסיים מסכת וזוכה לסעוד בסעודת מצווה. לא כן הלומד משניות, הוא נמצא תדיר במשתה, שהרי בכל יום ויום הוא יכול לסיים מסכת...

הפתרון המבריק של ה"אמרי אמת" זצ"ל: כאשר עוסקים בנושא זה, לא ניתן להתעלם מהברקתו הגאונית של האדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, על הסתירה החמורה בדברי הרמ"א שהכל מתקשין בה. בחלק אורח חיים סימן יין בתשעת הימים וביניהן סעודת אירוסין. מי אשר למד סימן זה מראשיתו, פוקח את עיניו בתמהון, שכן, בסעיף ב' פוסק ה"שולחן ערוך" והרמ"א אינו חולק על כך: **"ואין עושין סעודת אירוסין" בתשעת הימים!** נושאי כליו התאמצו למצוא פתרון לסתירה חמורה זו (עיי' "באר הגולה" ו"מגן אברהם" שם). אך הרבי מגור זצ"ל הבהיר, כי לא קשה מאומה. במקור, כך אמר, כתב הרמ"א שסעודת מצווה היא "מילה, פדיון הבן וסיום מסכת וס"א", היינו, ספרים אחרים. כלומר, גם סעודה הנערכת לכבוד סיום לימוד של ספרים אחרים נחשבת כסעודת מצווה. לימים, המדפיס, בחכמתו הרבה פתח את ראשי התיבות הללו באופן מוטעה וכתב **סעודת אירוסין.**

הדפסת ספרי "מאורות הדף היומי": בשעה שאנו עוסקים בכתיבת מאמר זה, נפרקות חבילות גדולות במשרדי "מאורות הדף היומי", הנושאות בחובן את כרך ה' מסדרת ספרי "מאורות הדף היומי" אשר בו קובצו יחדיו המאמרים התורניים, הפנינים וה"מעשים" שהתפרסמו בגליונות "מאורות הדף היומי" על מסכתות בבא קמא ובבא מציעא. מעמד מרגש זה מזכיר לנו את המובא ב"שערים המצוינים בהלכה" (ס"י ק"ג בשם שו"ת "תפארת שמואל"), שהעורך סעודה ביום סיימו לחבר ספר או ביום גמר הדפסתו, הרי היא בכלל סעודת מצווה.

ההבדל בין תענית בכורות לשאר הצומות: נושא זה של סעודת סיום, רחב הוא ולא ניתן להקיף את כולו במאמר אחד, אך טרם סיום, נציין חילוק יפה שנאמר על ידי הגאון בעל "ארץ צבי" (ס"י ע"ט) בתשובה לשאלה מדוע בכור המשתתף בסעודת סיום מסכת בערב פסח רשאי להמשיך לאכול כל היום, ואילו אדם ששגה ואכל דבר מה ביתר התעניות, אינו רשאי להמשיך לאכול באותו היום?

ענה הגאון, קיים חילוק עקרוני בין תענית בכורות לשאר תעניות. כל תענית מורכבת משני חלקים: א. האיסור לאכול. ב. המצווה להתענות. לפיכך, אדם ששגה ואכל ביום צום, אף שבכך הפסיד את מצוות התענית, מכל מקום, אין הוא רשאי להמשיך לאכול, מחמת האיסור לאכול ביום זה. אך בתענית בכורות אין איסור לאכול, אלא מצווה להתענות בלבד. מעתה, בכור שאכל דבר מה כבר הפסיד את מצוותו ושוב אין כל עילה לכך שיצום במשך היום... (עיי' שו"ת "מנחת יצחק" ח"ח ס"י מ"ה שדחה את דבריו).

לבסוף, ראוי לציין את דברי ה"משנה ברורה" (ס"י תקנ"א ס"ק ע"ג), שבימים אלו אין לערוך סיומים מתוך כוונה תחילה, אלא מי שזכה לסיים מסכת בימים אלו, רשאי לאכול בשר ולשתות יין בסעודת המצווה שתיערך לרגל השמחה הגדולה שנפלה בחלקו.